

Motion till riksdagen 2017/18:4102

av Emma Henriksson m.fl. (KD)

med anledning av prop. 2017/18:155 Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att när det är aktuellt att samtidigt använda donerade ägg och spermier i första hand använda redan befruktade livsdugliga ägg och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att användandet av donerade könsceller och befruktade ägg ska tillåtas endast då det finns medicinsk grund för infertilitet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att donerade könsceller och befruktade ägg inte används i syfte att främja eller hindra specifika genetiska egenskaper och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av fortsatt forskning om uppväxtvillkoren för barn som tillkommit med donerade könsceller och befruktade ägg och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten att i folkbokföringen inte ändra redan befintliga familjerelationer vid ändrad könstillhörighet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Ofrivillig barnlöshet är ett stort problem för många par. Ungefär en tiondel av de par som önskar få barn tillsammans i Sverige är drabbade. Den livskris detta orsakar måste tas på stort allvar. Att vilja bli förälder men inte kunna väcker ofta existentiella frågor. Forskning visar att ofrivillig barnlöshet för många är något av det mest påfrestande man kan utsättas för. Det kan liknas vid en mycket långdragen kris utan tydlig avgränsning i tid. Därtill är det också ofta något som omvärlden inte känner till. Att på olika sätt stödja och hjälpa personer i den livssituationen är naturligt för oss som tror på familjens och de små gemenskapernas betydelse. Det kan handla om att bejaka

fertilitetsbehandling inom etiska ramar, men också om att arbeta för större öppenhet i samtal runt barnlöshet och bättre möjlighet till exempelvis stödsamtal och krisbearbetning. Men det är också viktigt att politiskt verka för en kulturell och social situation som möjliggör och uppmuntrar familjebildning och barnafödande i den ålder då det är lättast för en kvinna att bli gravid och föda barn. Att skapa goda möjligheter också för yngre föräldrar att ta emot ett barn är en viktig fråga för Kristdemokraterna.

I dag väljer allt fler att vänta allt längre med att bilda familj. Många livsmål konkurrerar med valet att försöka få barn och medelåldern för förstföderskor ligger i storstadsområdena nu över 30 år. Allt fler kvinnor väljer således att föda sitt första barn när de passerat den ålder då det biologiskt och medicinskt är optimalt för kvinnan att föda, nämligen mellan 20 och 29 år. Eftersom fertiliteten sjunker i ganska snabb takt efter 30-årsåldern innebär det uppskjutna barnafödandet att problemen med ofrivillig barnlöshet ökar.

In vitro-fertilisering (IVF) vid ofrivillig barnlöshet

Kristdemokraterna anser att målet ska vara att undvika att livsdugliga befruktade ägg blir över vid IVF-behandling (dvs. in vitro-fertilisering där befruktning sker utanför kroppen). Den absoluta majoriteten av IVF-behandlingar sker mellan makar/sammanboende med deras egna könsceller. Det är en medicinsk metod som hjälper par med exempelvis skadade ägglidare eller nedsatt spermiefunktion att kunna få barn. Detta är i grunden något mycket positivt som vi bejakar.

I Sverige återförs sedan några år tillbaka vanligtvis ett befruktat ägg till livmodern, i undantagsfall två, vid IVF-behandling. I Sverige har vi därför inte någon hög frekvens flerbördsgraviteter kopplade till IVF-behandling, och när det förekommer är det tvillinggraviteter. Fosterreduktion, dvs. abort av något eller några foster men inte alla, är därmed inget som längre förekommer som en konsekvens av IVF i Sverige.

Det finns etiska frågor i samband med IVF. Vid behandlingen stimuleras kvinnans äggstockar och ett varierande antal ägg plockas ut och befruktas. Hur många ägg som befruktas och hur många av dessa som börjar dela sig till ett embryo på ett korrekt sätt, och därmed skulle kunna tänkas ge upphov till en graviditet, skiljer sig påtagligt mellan olika individer och är likaså svårt att förutsäga. Vid vissa IVF-behandlingar går det, trots relativt många utplockade ägg, inte att fullfölja behandlingen på grund av utebliven befruktning eller felaktiga delningar. Vid andra behandlingar kan det fås fler befruktade ägg av hög kvalitet än det/de som återförs till livmodern. Dessa embryon fryses då ned i avsikt att återföras vid en senare behandling utifall att den första graviditeten inte skulle lyckas eller om paret senare önskar fler barn. Denna behandling är betydligt enklare än en full IVF-behandling.

Eftersom de befruktade ägg som bedöms kunna ge upphov till graviditet antingen återförs eller fryses ned efter en IVF-behandling menar vi att de etiska invändningarna uppkommer i de fall de frysta embryona inte blir använda. Som återgetts ovan är det svårt att försöka göra generella begränsningar i t.ex. antal ägg som befruktas vid varje IVF då behovet för framgångsrik behandling är mycket olika från par till par. En framkomlig väg att hjälpa infertila par att få barn på ett sätt som är etiskt acceptabelt utan att livsdugliga embryon inte används, kan kanske vara att sträva efter det som brukar kallas ”mild IVF”. Då stimulerar man kvinnans äggstockar relativt försiktigt i syfte att få ett mindre antal mogna ägg vid behandling. Detta reducerar därmed antalet befruktade ägg som kan bli aktuella för nedfrysning. Vidare måste policyn vara att

samtliga befruktade ägg som blir frysta vid en IVF-behandling ska användas innan ytterligare behandlingar påbörjas i syfte att skapa fler embryon. På så sätt kan målet om att inga livsdugliga befruktade ägg blir över vid IVF-behandling uppnås.

Även den föreslagna förändringen som innebär att nedfrusna befruktade ägg kan sparas tio år i stället för nuvarande fem år kan innebära att livsdugliga embryon inte kasseras, vilket främjar liv. Kristdemokraterna stöder därför denna förändring.

Donation av befruktade ägg

Sedan 1985 är det i Sverige tillåtet med spermadonation och sedan 2003 även med äggdonation. Regeringen föreslår i propositionen att även befruktade ägg ska kunna doneras. Med andra ord ska kravet på att det blivande barnet ska ha en genetisk koppling till minst en förälder vid IVF-behandling tas bort. Det är inte oproblemiskt utifrån rätten att, så långt det är möjligt, få vetskap om och möjligheten att bli omvårdad av sina föräldrar, men samtidigt kommer ändringen sannolikt att innebära att redan befruktade ägg inte destrueras. Således främjar ändringen livet, vilket är ett bärande skäl för att – under vissa omständigheter – tillåta donation av befruktade ägg, även kallat embryoadoption, även om det innebär att barnet kommer att sakna genetisk koppling till föräldrarna.

Eftersom främjandet av livet är ett bärande skäl för att tillåta embryoadoption behöver avvägningen göras vilken konsekvensen skulle komma att bli om det tillåts utan att också tillåta samtidig donation av såväl ägg som spermier. Barnet skulle även i dessa situationer komma att sakna genetisk koppling till båda föräldrarna. Vid embryoadoption uppvägs detta av principen om att främja livet. Detta argument finns inte i situationen då ingen befruktning ännu skett.

Vår bedömning är dock att om lagstiftningen medgav embryoadoption men inte samtidig donation av ägg och spermier i de fall embryon från IVF-behandlingar inte finns att tillgå – så är risken överhängande att fler ägg skulle komma att befruktas för att åstadkomma ett överskott av donerade befruktade ägg, dvs. motsatsen till det som skulle kunna uppnås genom tillåtande av embryoadoption. De eventuella nackdelar som kan komma av att barn växer upp med biologisk men inte genetisk koppling till någon av sina föräldrar ska därmed ställas mot att än fler livsdugliga befruktade ägg skulle riskera att förstöras. Värnandet av livet blir i denna avvägning det överordnade. Kristdemokraterna accepterar därmed även samtidig donation av såväl ägg som spermier i de fall befintliga embryon inte finns att tillgå.

Det är viktigt att det fortsatt tillämpas restriktivitet vad gäller antal ägg som befruktas för att undvika att redan befruktade ägg destrueras. För att ytterligare undvika att livsdugliga befruktade ägg förstörs ska principen vara att i de situationer då det är fråga om att samtidigt använda både donerade ägg och spermier ska redan befruktade livsdugliga ägg tillgängliga för donation primärt användas. Det innebär att samtidig donation av ägg och spermier enbart ska komma i fråga då embryon inte finns att tillgå. Livet kan då främjas genom att inte ytterligare befruktning sker och man kan undvika att redan befruktade ägg destrueras. Detta bör ges regeringen till känna.

För att tillåta användandet av donerade könsceller bör principen vara att det finns medicinska orsaker till barnlösheten. Det är av stor vikt att donerade könsceller inte tillåts användas i syfte att eftersträva vissa egenskaper hos barnet. Vi ser därför positivt på att en särskild bedömning ska göras om en känd donator föreslås och att det företrädesvis är vårdgivaren som utser donator utifrån medicinska kriterier. Syftet med

att tillåta donation av befruktade eller obefruktade könsceller är att avhjälpa barnlöshet, inte att främja eller hindra vissa genetiska egenskaper. En glidning mot det senare skulle riskera upprätthållandet av synen på alla människors lika och okränkbara människovärde. Att säkerställa att någon sådan glidning inte sker bör nog följars. Detta bör ges regeringen till känna.

Barnets rätt till kunskapen om det genetiska ursprunget

Den etiska fråga som donation av könsceller och befruktade ägg främst aktualiserar är barnets rätt till kunskap om sitt biologiska ursprung och de konsekvenser det kan få för barnet att växa upp med någon som inte är dess biologiska förälder. Barnets rätt att utifrån sin mognad få veta sitt biologiska ursprung och att denna rättighet stärks välkomnas. Kristdemokraterna anser att dessa frågor är angelägna och anser att det är viktigt att det fortsatt bedrivs forskning på detta område ur ett barnperspektiv. Fokus bör läggas på forskning som ger bättre kunskapsunderlag kring hur barn som tillkommit genom donerade könsceller och befruktade ägg mår samt hur donationen påverkar de aktuella familjerna. Förslag till förändringar av gällande rätt eller praxis bör präglas av försiktighetsprincipen och ta sin utgångspunkt i barnets bästa. Även om den forskning som hittills finns är begränsad så tyder den på att avsaknaden av genetisk koppling mellan barn och förälder inte leder till några negativa konsekvenser. Barn som tillkommit genom IVF-behandling med enbart donerade könsceller tycks generellt ha lika goda uppväxtvillkor som andra barn. Oavsett genetisk koppling så växer ett väldigt starkt band mellan den havande kvinnan och barnet under graviditeten. För barnet förefaller kunskapen om det genetiska ursprunget vara av mycket stor vikt, medan välbefinnandet i sig inte är avhängigt av en genetisk koppling till föräldrarna. Kristdemokraterna bedömer därmed att den försiktighet som inneburit att det hittills har krävts genetisk koppling till minst en förälder under vissa omständigheter inte längre kan anses vara nödvändig och vår hållning liknar därför regeringens bedömning i denna del. Det är dock angeläget att situationen för barnen som tillkommer under dessa premisser fortsatt följs.

Barn som tillkommer såväl genom donerade redan befruktade ägg som genom två donerade könsceller kommer att sakna genetisk koppling till båda eller en av föräldrarna. Det är därför av största vikt att barnen tillförsäkras rätten till kännedom om sitt genetiska ursprung. Vi tillstyrker därför regeringens förslag om att barnet, när det uppnått tillräcklig mognad, ska ha rätt att från sina föräldrar få kännedom om att det tillkommit genom assisterad befruktning. Vi tillstyrker även förslaget att barnet både har rätt att få sina uppgifter införda i den särskilda journalen för donatorn och har rätt att få ta del av de anteckningar som finns om eventuellt andra personer som finns antecknade i samma journal.

Samtycke till donation av ägg och spermier kan i dag dras tillbaka fram till befruktningen. Kristdemokraterna delar regeringens bedömning att detta fortsatt ska gälla. Det minskar risken för att redan befruktade ägg kasseras.

Surrogatmödraskap

Kristdemokraterna anser att surrogatmödraskap fortfarande inte ska vara tillåtet och välkomnar att regeringen kommit till samma slutsats. Barn är ingen rättighet och det

kan inte anses vara i barnets intresse att avsiktligt bryta den naturliga relationen mellan modern och barnet i livmodern. Surrogatarrangemang riskerar att leda till kommersialisering och utnyttjande av utsatta kvinnor som medel för att föda barn åt ofrivilligt barnlösa.

De som argumenterar för surrogatmödraskap i vårt land bygger sitt resonemang på att kvinnan som bär fram och föder barnet gör det frivilligt och att det inte betalas ersättningar som innebär att surrogatmödraskapet blir ett alternativt sätt att tjäna pengar. Men det är högst osannolikt att förvärvsarbetande kvinnor utan ersättning tar på sig att bära ett barn i nio månader, med alla de medicinska risker det innebär och krav på avbrott från arbetet för mödravårdsbesök och förlossning, för att sedan lämna barnet ifrån sig. Den potentiella surrogatmamman kommer med allra största sannolikhet att kräva ekonomisk ersättning för förlorad arbetsinkomst, medicinsk risk och de fysiska obehag som en graviditet för med sig. Det finns därmed en uppenbar risk att ett system som tillåter surrogatmödraskap leder till exploatering av socialt och ekonomiskt utsatta kvinnor. Erfarenheter från länder där det är tillåtet visar att denna risk är påtaglig. Kvinnor som lider av psykisk ohälsa eller ensamhet kan se möjligheten att bli gravid och bära någon annans barn som ett sätt att bli behövd och oersättlig, om så bara för en tid. Rika västeuropéer vänder sig till mindre bemedlade i fattigare länder i Östeuropa eller i andra världsdelar. Det strider mot grundläggande värden om integritet och värdighet om utsatta kvinnor utnyttjas som medel för andra människors längtan efter barn. Vi menar att det är moraliskt fel att använda dessa kvinnors kroppar som medel för att uppfylla andra människors längtan efter barn. Det strider mot människans integritet och värdighet. Även om barnets arvsanlag kommer från de genetiska föräldrarna bär surrogatmamman barnet i nio månader. Erfarenheten visar att gravida ofta utvecklar ett mycket starkt band till fostret som kan vara svårt att bryta. Och graviditet och förlossning kan dessutom orsaka komplikationer, vilket gör att surrogatmamman kan ta allvarlig skada såväl fysiskt som psykiskt. Det kan också uppstå en rad av mycket komplicerade situationer. Vad händer om de genetiska föräldrarna väljer att gå skilda vägar under graviditeten eller om det skulle visa sig att barnet bär på en allvarlig fosterskada? Kan de genetiska föräldrarna kräva abort om surrogatmodern motsätter sig detta? Ska surrogatmodern ha rätt till fri abort? Det är också mycket oklart hur de genetiska föräldrarna och surrogatmodern reagerar psykologiskt under graviditeten, förlossningen och överlämnandet av barnet samt hur detta påverkar barnet och dess utveckling. Med hänsyn tagen till försiktighetsprincipen och barnperspektivet samt på grund av de övriga risker för exploatering som surrogatmödraskap för med sig bör detta inte vara tillåtet.

Föräldraskap vid ändrad könstillhörighet

I propositionen föreslås att föräldraskap vid ändrad könstillhörighet alltid ska följa av det juridiska könet även för familjerelationer som föregått ändringen av könsidentitet. Det förefaller vara en rimlig bedömning att det juridiska könet återspeglas i föräldraskapet då en person blir förälder efter den tidpunkt då könsidentitet fastställts. Även en huvudregel som fastslår att den som är kvinna folkbokföringsmässigt är mor/dotter/syster likväl som att den som är man är far/son/bror anser vi är rimlig. Dock bör det övervägas om redan befintliga familjerelationer alltid måste ändras i samband med att en person genomgår ändrad könstillhörighet.

Det finns inga legala rättigheter eller skyldigheter i lagstiftningen som gör skillnad på familjebanden utifrån kön. Således torde det inte ur legalt hänseende vara av särskild vikt att befintliga familjerelationer ändras när en person ändrar könstillhörighet. Skälet till att öppna för möjligheten att behålla befintliga relationer såsom mellan befintliga barn och en person som senare i livet genomgår ett byte av könstillhörighet är att en påtvingad ändrad familjerelation skulle kunna försvåra i relationen. Den psykiska ohälsan och suicidrisken är mycket hög i gruppen av personer med könsidentitetsproblematik, och det är känt att familjerelationerna har en mycket stor vikt för att minska ohälsan. I de fall den enskilde inte önskar få familjerelationer ändrade bör detta således inte påtvingas vad gäller befintliga familjerelationer. I vilken mån detta förfarande kräver ytterligare stöd i lag eller förordning bör snarast utredas. Detta bör ges regeringen till känna.

Emma Henriksson (KD)

Caroline Szyber (KD)

Lars-Axel Nordell (KD)

Annika Eclund (KD)

Aron Modig (KD)